

Reizen in het spoor van mythen

Colofon

ISBN: 978 94 6365 410 4

1e druk 2021

© 2021, Rini van Zaanen

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Reizen in het spoor van mythen

Rini van Zaanen

Inhoud

Voorwoord	7
1. Eerste herinneringen aan reizen en mythen	13
2. Bali	19
3. Na de reis naar Bali	57
4. Bretagne	61
5. Guatemala	73
6. Na de Guatemalareis	97
7. Voor de India en Sri Lankareis	106
8. India en Sri Lanka	121
9. Na de Indiareis	167
10. Nepal	169
11. Na de Nepalreis, beschouwingen over Tibet	180
12. Voor de pelgrimage	186
13. Pelgrimage	202
14. Bhutan	244
15. Na Bhutan	304
16. Coronatijd	307
Nawoord	321

Voorwoord

Gauguin schilderde op Tahiti in 1897 een werk met als titel: *Waar komen we vandaan? Wat zijn we? Waar gaan we naartoe?* In het schilderij zijn twaalf mensfiguren geschilderd in de paradijselijke Tahitiaanse omgeving, van oud tot jong. Soms zweven de personen. Er zijn enkele dieren en een afgodsbeeld zichtbaar. In het midden staat een man in een lendendoek een appel te plukken. De drie vragen die Gauguin zich stelt, zijn fundamentele vragen en ieder mens wordt ermee geconfronteerd. In religies en culturen worden er antwoorden op gegeven, waardoor er mythen ontstaan. Deze zijn allemaal verschillend, omdat er geen algemene waarheid over te formuleren is.

Opvattingen over waar we vandaan komen, zijn bijvoorbeeld dat we door een god zijn geschapen, dat een apensoort zich tot mens heeft ontwikkeld, dat we uit de geestelijke wereld komen en steeds materiëler zijn geworden, dat we van andere planeten komen, dat we uit onze voorouders zijn ontstaan, dat we uit een goddelijke kern komen en dat we uit Atlantis komen maar daar destijds ten onder zijn gegaan aan kernrampen. Enkelen ontkwamen daaraan en de mens ging zich weer opnieuw ontwikkelen tot de hoog technische cultuur die we momenteel hebben. Hopelijk gaan we niet weer ten onder aan de ontwikkeling van kern-

energie. En kunnen we eventueel naar andere planeten verhuizen als de aarde verwoest is.

In het aardse bestaan is er strijd tussen positieve en negatieve energieën, tussen goed en kwaad, God en de duivel. In het hindoeïsme zijn Brahma en Shiva de scheppende en de vernietigende god.

In dit schilderij werk ik met de complementaire kleuren paars en geel. Paars staat voor spiritualiteit in de cha-

kraleer en geel voor ambachtelijke creativiteit. De mythen en rituelen die ik tegenkom in de religies zijn een combinatie van deze twee polen en van de strijd tussen licht en donker, dat in dit schilderij te zien is. Vooral in het begin van hun ontstaan, is de creativiteit ruim aanwezig. Gaandeweg hebben religies de neiging om te gaan verstarren tot dogma's. Er kan dan strijd ontstaan tussen de verschillende mythische opvattingen.

De christelijke opvatting is dat we in zonde zijn geboren en dat we ons leven in dienst moeten stellen van de god die ons geschapen heeft. We dienen ons aan de tien geboden te houden die God gedicteerd heeft vanaf een berg. Dan is er een kans dat onze zonden worden vergeven en we in de hemel komen; zo niet, dan wacht ons de hel. In de hemel woont God en naast hem zit Zijn Zoon, die hij naar de wereld heeft gezonden om een voorbeeld van liefde te zijn. Als we hetzelfde doen als wat Jezus doet, zoals in de mythen van deze visie wordt verhaald, gaan we zeker naar de hemel. En ik stel me voor dat als we ons bezit allemaal opgeven en alles gaan delen, we al meteen een betere wereld hebben. We hebben maar één leven, dus het is hard werken. Er zijn kloosters ontstaan waar rijke mensen geld aan geven, zodat de monniken voor hen kunnen bidden om een plek in de hemel te krijgen. De zin van het leven volgens de boeddhistische mythe is dat je streeft naar verlichting. Je hebt daar een aantal levens voor nodig en zo kun je uiteindelijk ontkomen

aan dit rad van wedergeboorte. Bij iedere geboorte hoop je in meer gunstige omstandigheden te komen om deze verlichting te bereiken.

In de islamitische mythe is er een plaats voor je in het paradijs als je tijdens je leven allerlei rituelen uitvoert en je aan veel voorschriften houdt. Het paradijs is geschapen door Adam en zijn vrouw. Allah mag niet afgebeeld worden en daarom wordt hun leer uitgedrukt in geometrische patronen op tegels. Ze hebben een uitgebreide getallenleer, die ze hierin vormgeven.

In het hindoeïsme vereert ieder zijn voorouders, die in de geestelijke wereld aanwezig zijn en weer in dezelfde familie geboren kunnen worden. Er zijn heel veel goden, in allerlei dierengestalten en als half mens en half god. Rituele trancedansen, begeleid door de priesters, zijn nodig om contact te maken met deze goden. Zo kunnen de goden boodschappen uit de andere wereld doorgeven. Deze goden moeten steeds ruim van offers voorzien worden die in rituelen aangeboden worden. De offers worden gemaakt van gekleurde rijst en zijn groot en statig.

Volgens de antroposofen is de taak op aarde om geestelijker te worden. Iedere nieuwe geboorte geeft daar nieuwe kansen voor. We zijn ooit uit de geestelijke wereld op aarde gekomen en zijn steeds materiëler geworden. Nu is het de bedoeling weer steeds geestelijker te worden.

Waar we naartoe gaan na de dood, als we ergens naartoe gaan, is het paradijs of de hel, met goden, engelen, duivels en demonen. Er is een visie dat ons daar een geestelijke wereld wacht waar we ons kunnen bezinnen op ons geleefde leven en een plan kunnen maken voor een volgend leven. De Egyptenaren hebben er in hun mythe een uitgebreid dodenboek over opgesteld. De boeddhisten begeleiden de dode tien dagen lang op hun tocht naar de andere wereld, met mantra's, gebeden, muziek en gezangen. De Griekse mythen verhalen van goden die zich daadwerkelijk met de aardse wereld verbinden. Ze kunnen zich in dieren veranderen en met sterfelijke mensen huwen.

De Germaanse mythe over Wodan vertelt over hoe zijn macht en het walhalla waar hij woont met zijn vrouw en godinnen uiteindelijk ten onder gaan. Eraan vooraf is een strijd om een ring die macht geeft, die Wodan uiteindelijk verliest. Dan is de mens op zichzelf aangewezen. Hetzelfde thema zien we in het verhaal van Tolkien, *In de ban van de ring*. Een populaire mythe van de hippies in de jaren zeventig.

De voorstelling van Wodan, *Godenschemering*, wordt op de vrijeschool in de vijfde klas door leerlingen gespeeld en Mark, mijn zoon, speelt daarin een bliksemschicht en loopt met deze houten bliksem over het toneel te rennen onder donderende muziek. Het herinnert me aan de angsten die ik als kind heb als het onweert en ik denk dat God boos op me is. Het is een reden om niet meer in deze kwade god te geloven

en te gaan zoeken naar liefdevollere mythen. Ik heb hele mooie en interessante ontdekt en prachtige afbeeldingen en rituelen bewonderd en meegemaakt in verschillende landen. Van acht van deze reizen heb ik een verslag gemaakt.

Tijdens het schrijven van de reisverhalen kwamen er herinneringen op aan andere ervaringen in mijn leven.

De verschillende visies en mythen gelden vandaag de dag nog. Er zijn pogingen om tot een overkoepelend verhaal te komen, zoals bij de bahai en in de gemeenschap in Auroville. Stel je toch eens voor dat we uiteindelijk allemaal in vrede naast elkaar kunnen leven ... Ik stel me dat voor, net als John Lennon, want ook ik ben een dromer.

1. Eerste herinneringen aan reizen en mythen

Als ik twee ben gaan we voor het eerst op vakantie in een huisje in een vakantiepark van de spoorwegen. We krijgen iedere morgen een mand met ontbijt en lunch en eten in de avond gezamenlijk in een kantine. Daar zie ik mensen die niet bidden en ik ben erg geschokt, want er is me verteld dat mensen die niet in God geloven heidenen zijn. Op deze eerste reis ontmoet ik dus meteen al een ander soort mensen en ik ben benieuwd naar wat er nog meer voor andere volken op aarde wonen.

Omdat ik in een andere omgeving ben, zie ik ook andere dingen; zo valt me op dat de aardappelpepel een andere vorm heeft dan de groentelepel. Door te reizen, zie ik de wereld steeds anders en als nieuw en dat is mede een reden om dat veel te willen doen.

Als ik drie ben wil ik niet dat mijn moeder me de hele dag ziet en sluit ik haar een keer op in de slaapkamer, zodat ik op onderzoek uit kan gaan. Vooral in verboden plaatsen, zoals de naaimachine, waarin ik een doosje met spelden vind dat ik nog steeds heb, en in een kastje van het dressoir, waar ik een bijbel vind met hele mooie dunne blaadjes in leer gebonden. Ook die heb ik nog steeds. Als mijn vader thuiskomt,

bevrijdt hij mijn moeder. Als ik vier ben, mag ik gelukkig naar de kleuterschool en is het alziende oog van mijn moeder niet meer steeds op me gericht. Wel van de juf, maar daar heb ik geen herinnering aan. Ik vind het vooral leuk dat ik alleen naar school heen en weer mag lopen. Die is aan het eind van de straat, dus het is een gevaarlose tocht. Spannend om dat zelf te doen, heen en weer lopen. Tot mijn achtste gaan we vaak op reis, omdat mijn vader bij de spoorwegen werkt. Ik zie dan al het nodige van het buitenland en vind het heerlijk te reizen. Steden als Parijs en Londen vind ik geweldig. Als ik acht ben, maken we voorlopig een laatste buitenlandse reis naar Oostenrijk. Daar mag ik in mijn eentje boodschappen doen en leer ik in de supermarkt me in het Duits te redden. Voor het eerst zie ik bergen en maak wandelingen met mijn vader, met in mijn hand een stok waar allerlei plaatjes op zitten van onze reizen. Ons appartement kijkt uit op de bergen en ik ga daar op het balkon voor het eerst vakantie verhalen schrijven. Als ik negen ben en we in Nederland op vakantie gaan in de pastorie van mijn tante omdat ik een zusje heb gekregen, ga ik zelf op reis in de omgeving en dwaal door het dorpje heen, vooral rond het kerkplein, een rustieke omgeving. Herhaaldelijk ben ik zoek en blijf dan bij mensen binnen te zijn die daar wonen. Ze kennen mijn oom en tante en weten wie ik ben en informeren mijn ouders. Mijn moeder haalt me daar herhaaldelijk weer weg. Al sinds mijn jeugd heb ik interesse voor andere landen

en culturen. Op de lagere school droom ik vaak weg als de lessen me niet boeien. Alles wordt steeds maar herhaald en na de eerste keer weet ik het al. Als je als eerste klaar bent met een opdracht, en dat gebeurt vaak, mag je een plaatje uitzoeken. Er zijn plaatjes met kruisjes en Bijbelteksten en plaatjes van de rijstvelden en koeien en mensen in Indonesië, die er heel anders uitzien dan hier in Nederland. Ik verzamel deze plaatjes van Java en als de lessen me niet boeien, bekijk ik ze en droom erin weg. Met de plaatjes met kruisen heb ik dan al niets. Wel hangt er boven mijn bed een plaat van Jezus, die de kinderen van de hele wereld om zich heen heeft. Hij houdt van alle mensen, van wat voor ras of kleur ook. Ik ben heel benieuwd naar al die landen en culturen.

Aan de lagere school heb ik behalve de mooie plaatjes van Java weinig herinneringen. Thuis heb ik het meer naar mijn zin dan op school. Ik kan lekker spelen in de buurt, knutsel veel en we gaan er met het gezin vaak op uit. Alle feesten worden uitgebreid gevierd. Ook op de middelbare school vind ik het leven buiten school veel leuker. Ik ga op avontuur met een harts-vriendin tot in de verboden kroegen van Amsterdam en Utrecht. Op school verveel ik me en ik lees stiekem boeken of zit te kletsen en te keten met de mensen om me heen. In de laatste klas word ik van school verwijderd, maar haal toch op eigen kracht het eind-examen, tot mijn eigen verbazing. Als ik ga studeren, breekt mijn glorie-tijd aan. Eindelijk kan ik me wij-

den aan filosofie, cultuur en kunst. Acht jaar lang kan ik me helemaal verdiepen in deze richtingen en twee kandidaten en een doctoraal halen. Ook doe ik de vrije richting op de kunstacademie en studeer er af in grafiek en portret. Ik blijf de rest van mijn leven kunst maken naast het lesgeven.

Er is een levenslange behoefte om mijn eigen gang te kunnen gaan en niet steeds 'gezien' te worden. Dat is de reden dat ik nooit heb willen samenwonen. En nu de reden dat ik bijvoorbeeld niet op Facebook wil. Het idee om steeds aan iedereen te melden wat ik doe en waar ik ben en dat van anderen te moeten lezen en op foto's te zien. Voor onderweg heb ik al dertig jaar een oude prepaidtelefoon van Nokia voor noodgevallen en om te bellen als ik ergens aankom. En aan lid worden van een social medium als Facebook moet ik al helemaal niet denken. Steeds verslag doen van wat je doet of denkt. Ik heb er al last van als een buurvrouw me vraagt wat ik van plan ben met mijn tuin. En al die mensen die je moet volgen. Ik heb genoeg aan een klein aantal vrienden en familie. Je kunt ook stellen dat mijn eigen wereld heel groot en intens is en ik daar genoeg aan heb en er bijna niets bij kan hebben.

Dat merk ik nu ook weer met schrijven. Ik heb daar alweer een paar maanden genoeg aan en de ruimte anderen te ontmoeten of zelfs tv te kijken is dan heel klein. Ik zit soms in de avond te wachten bij een vuurtje tot ik weer naar bed kan, want dan kan ik de vol-

gende ochtend weer verder schrijven. Dit gaat bijna vanzelf. Een boek schrijft zichzelf, wordt er weleens gezegd, en zo ervaar ik het ook. Het is een dwang van binnenuit, de zinnen komen vanzelf in me op en ik ga dan weer achter de computer zitten. Ik geniet heel erg van wat er zich aandient, het is een reis op zich en ik zie alles letterlijk voor me.

Als ik tien ben en een keer stiekem een vuurtje heb gestookt op een braakliggend stuk land achter onze rij huizen, hoor ik in de avond een brandweerauto. Ik ben bang dat er brand is ontstaan en dat God het heeft gezien. Als het in de nacht ook nog gaat onweren, denk ik dat God me gaat straffen door een blikseminslag en besluit ik dat het genoeg is qua geloof in God. Ik wil geen constant alziend oog en een boze God. Ik wil een liefdevolle God en die zelf zien. En dat gebeurt ook; ik zie God in de mensen om me heen, in de natuur, in mooie schilderijen en beelden. En als het onweert, voel ik me heel klein en nietig en ben ik me bewust van de enorme kracht van de natuur. Dat er een kracht is die groter is dan ik en dat het goed is dat die er is. Ik hoef niet alles te regelen en te organiseren, maar kan me overgeven aan een grotere kracht, een mysterie. Ik wil niet dat God me ziet, maar ik wil zelf zien, daar heb ik toch een derde oog voor gekregen. Jaren later teken ik dit derde oog in een chakracursus.

Als ik twaalf ben ga ik naar catechisatie, omdat ik benieuwd ben hoe de Bijbel en het geloof uitgelegd worden. Ik krijg er geen bevredigende antwoorden en wil er weer vanaf. Ik ga geen belijdenis doen, ik weet zeker dat ik niet geloof in wat er verteld wordt. Mijn moeder snapt het, “Je bent te intelligent om te geloven,” zegt ze. Mijn vader heeft er wel moeite mee, want hij heeft beloofd toen ik gedoopt werd om me christelijk op te voeden. Maar hij legt zich erbij neer. De verhalen die voor worden gelezen uit de Kinderbijbel vind ik heel mooi. Als verhaal dan. Net als de verhalen en mythen in andere religies en culturen.

2. Bali

19 december 1984 - 30 januari 1985

1. Denpasar 2. Kusamba 3. Kuta 4. Ubud 5. Penelokan 6.
Tampaksiring 7. Goa Gajah 8. Tanalot 9. Besakih 10. Sanur

Als in 1984 mijn zoontje Mark tweeëneenhalf is en het volgens de pedagogische boeken verantwoord is om hem zes weken lang niet te zien, besluit ik naar Bali te gaan. Hij zal in die tijd afwisselend bij de opa's en oma's zijn.

Ik vertrek vanuit het huis van mijn schoonmoeder en schoonvader. Mijn schoonvader heeft een woordenlijst gemaakt met woorden in het Bahasa Indonesia en de vertaling ervan in het Nederlands, zodat we als we alleen op pad gaan ons kunnen redden op Bali. Ze woonden jarenlang in Indonesië en Maleisië en hun zonen zijn daar geboren. Mijn schoonmoeder maakt op de naaimachine een zakje met een rits en een lange band waarmee ik het onder mijn kleren kan dragen en het dan aan de binnenkant van mijn broek met een veiligheidsspeld kan vastmaken. Hierdoor kan niemand je papieren en geld stelen. In die tijd zijn er nog niet van die handige gordels te koop voor onder je kleren. Ik ben verbaasd dat ze dit kan, want ze zit nooit achter een naaimachine en brengt spullen waar iets aan genaaid moet worden naar een naaister. In het katoenen zakje worden mijn paspoort en papieren meteen kletsnat in die tropische temperaturen, dus ik doe er plastic omheen. Ik gebruik het katoenen zakje jarenlang en mijn zoon Mark neemt het mee als hij gaat reizen.

Hij laat er door iemand een nieuwe rits in zetten tot het totaal versleten is.

In die tijd komen er van die tasjes in de mode die je